

openbaarde, en het tot hiertoe nog niet gelukt is den smakelijken eet-aardappel van noeger terug te vinden. Men de Soester-knollen, die eigenlijk gezaaid werden tot reeroeder in den winter, waren Schotel, dat duureeds voor 1746 beroemd, ofschoon zij thans wel wat Holl. huisgezin, van hunnen goeden naam verloren hebben. Men zegt dat de hedendaagsche boeren sterker mesten dan hunne vaderen, en dat daardoor de fijne smaak der knollen verloren ging.

Natuurlijk behoefde men, voor dien uitgebreiden akkerbouw, ook paarden, en fokte die aan, doch meer tot eigens gebruik dan voor den handel. In de laatste helft der 19^e eeuw, is de paardenfokkerij echter van meer betekenis geworden, en zijn er ook wel schoone paarden van hier naar de markt gegaan. De koeien nochtans zijn, van dien vroegste tijden her, hier de hoofdzaak gevest. Het is een liest, in den winter, destal, ten met schoon melkreeftzien, in elke boerderij natuurlijk naar het vermogen van den bewoner. Bui, tengevolle is deze afdeeling van het boerenbedrijf in de laatste jaren nog vooruit gegaan, en behoeft de vergelijking met Hollandse boerderijen niet te schromen. In het midden der vorige eeuw kon de liefhebber van koeien zonder horens, koppels van die soort beesten, op twee plaatsen bewonderen, nl. op de boerderij van den Heer G.J.G. van Bockom Maas, in IJfelt, en op die van den Heer J.A. Staal, op Staalwijk, aan de Pijnenburgse Graft, wat bij de besprekking van die beide landgoederen nader zal worden vermeld. Schapen houden de Soester-boeren niet; de koppels die hiervoort gevonden in nog al grooten getale, oewwinterden, krammen met campagne-hedders van elders, en verdere, newweder met het voorjaar. Maar hokken, met welgedane varkens, vindt men overal, bij den dag, gelder en het voertje even goed als bij den grooten boer, natuurlijk ook dit altijd in evenredigheid met het geldelijk vermogen.

Het spreekt van zelf dat de landbouwer hier ook niet verschoond bleef van de rampen en tegenspoeders, welke aan dat bedrijf, en het wonen op het platte land,

Groo
boek.

uit den aard der zaak verbonden zijn. Bij de oorlogsrampen die den Soestw. boven herhaaldelijk getroffen hebben, voeg men nog hoogwater en overstroming, buitengenoen droge of buitengenoen natte zomers, nachtvorstes, hagelslag, storm, en reeziecte! Wordt er van een en ander, waar het pas geft, melding gemaakt, hier dient nog afzonderlijk over reeziecte gesproken te worden, omdat het hart van den boer daaronder ontrijpbaar wel het meeste lijdt. Niel is mij, met betrekking tot dit onderwerp, wel niet bekend, doch van een ramp van dien aard, maakt het Groot Utr. Haaghoofd Placaatboek van Utrecht uitvoerig melding, boek. I. 641-650, en van ene andere ben ik ooggetuige geweest.

Met de eerste bedoel ik de reeziecte, die, ten jare 1713, in de Provincie Utrecht, en blykbaar niet alleen in deze, heeft gevraed, en waartegen de Staten 't Lands van Utrecht, met eenen macht van "Placaten, Appointementen, Publicaties, en Resoluties," hebben gestreden. Het doet inderdaad goed te zien, hoe men den reesflikken rijand, als van alle zijden zucht tekeeren of te verdrijven, en onuitputtelijk was in het uilden, ken van middelen om den landman te steunen en weder op te richten. Het is waar, Soest mocht in dat alles niet bij name genoemd, maar de ramp was blykbaar van zeer grooten omvang, en daarom is het niet waarschijnlyk dat deze plaats, in de Provincie Utrecht, verschoond zal zijn gebleven.

En dan in 1866; toen heeft Soest daarvan ongetwijfeld zijn zeer groot deel gehad. In 10 stallen werden koeien ziek; bij enkelien van de grootste boeren, de gansche koppel. Wel werden, tot waarschuwning van anderen, de hofsteden, waar de besmetting was, door borden aangeduid, maar de beesten, die daar binnenziek werden, stierren meest allen, of werden afgemaakt. Op de boerderij "Het Klooster" werden alle 39 koeien ziek, 19 werden afgemaakt, en de overigen stierren. Op de boerderij van Albert Kuyer werden ook alle koeien ziek, 32 stieren, en 2 kerstelden. Mijne woning stond juist tuschen deze beide huizen in, en nog voor ik den dofferen slag van het schot, waars-

Costa
Usur
Soest
stuk
del.

medezulk een ziek dier gedood werd. In het geheel zijn toen in deze Gemeente 107 koeien aan de veepest gestorren.

4. Bezembinders.

Costumenen. In het vroeger aangehaalde M.S. van 1569, wijst Usantien van Art. 14 op een andere nuttige zijde, van de "gemeen Soest. Het lastste te genaempt den Steyberch", voor de Soesters, danom stuk indiewan de afferstokken heideplaggen onder hun ree te strooien, del. en op het heidereld hunne schapen te weiden, al. oock eens deel besinnen off te maecken. Die bezembinderij gaf welkeer aan menig gezinte Soesterberg, over Hees, en in het Veen, het dagelijksch brood. Om deze oorzaak wondt dan ook zeker, in art. 7.c. van het Plaatselyk Reglement van 19 Januari 1660, behrekkelijk het in gebruik geren der Gemeentelijke Heide- en Landgronden, uitdrukkelijk gezegd, dat van het verkregen consent geen gebruik mocht gemaakt worden, "Tot het verwouder verkregene gronstoffen naar buiten dese gemeente, danwellet in de voorn van de alhies gemaakte bezems of boenders." Die bezembinderij is echter in de laatste helft der 19^e eeuw sterk achteruit gegaan, door de invloed van elders van een nieuwere soort, die wel wat gelijkt op eenen grooten platteborstel, onder aan eenen langen steel bevestigd, en waarin de regels van de kokosnoot de takjes van de heidesruik vervangen. Toch is de oude bezembinderij ook thans nog niet geheel te niet.

5. Bijen.

"Byeluyden" zijn er ook nog, en waren er zekerreeds zeer vroeg. De onaanzienbare heiderlakte, en de uitgestrekte boekweitvelden, leidden er den mensch als vanzelf toe, om ook bij den arbeid dijen rijvere dieretjes zijn genot, en zijn voordeel, te zoeken. Daarom zijn de bijen ook al vroeg begrepen onder de dingen, waarvoor de eigenaar tiendplichtig was, zovals blijkt uit een "Plaauat ende

Groot
boek

Groot
boek.

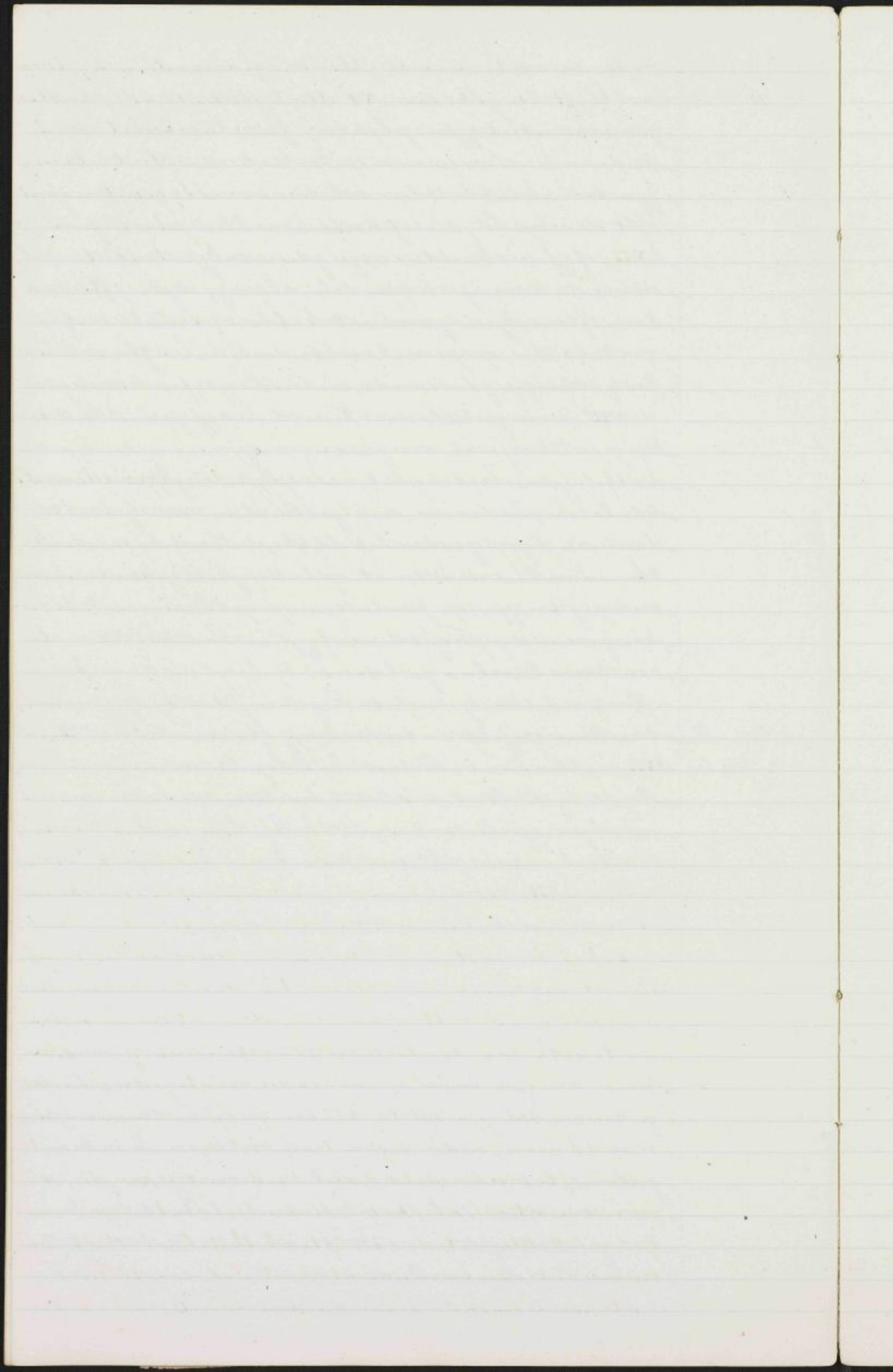
Groot Utr. Plac., Ordonnantie, van 1^e Juny 1599°, waarin de artike-
boek. II. bl. 666. l. en 6 en 7 aldus luiden: VI. Item, dat die byen sullen
„werden vertinct ter plaatse daar die selve byen
„staan als se overmen, mits dat den Tientheer, of
„zynen Pachter betalen sal die waerde van den corp.
„Dat die byeluyden gehouden sullen wesen den Tient-
„heer, of zynen Pachter een gerechtelyke wete te doen,
„omme te komen vertindren, aler sy wyte plaatse
„daar heire byen gescremt hebben, sullen mogen
„vertrecken, op poene van te verbeuren drie Caroli-
„lus guldens op yder swerm, die verswegen sal wesen."

VII. En in gevalle den Tientheer, of zynen Pachter
„binnen 24 ure na die gedane wete nieten komt, sullen
„die byeluyden met hare byen vryclyke mogen vertrecken,
„ende laten aldaar soo veel gelds onder den Gerechte
„daar die byen gescremt hebben, als sy byerde van
„klaren sullen den tient van de geschepte overmen
„weerdig te zyn, op poene van op yder swemten be-
„hoeve van den Tientheer, of zynen Pachter te verbeu-
„ren drie Carolus guldens."

Doch wederkeerig heeft de Regering dat bedrijf ook
Groot Utr. Plac. onder haare opzicht en bescherming genomen. Op 8 April
boek. I. 630, 639 1614, verscheen een „Placaat en Ordonnantie van de ld.

„Maj. Steeren Statens 's Lands van Utrecht, inhoudende
„ordre en regule, waer na de Bye-luyden haare in
„t settew endes verplaatsen van hare Immense en Byen
„sullen hebben te reguleeren, etc." De hierop betrekking
hebbende artikelen, in dat stuk, luiden:

I. In den eersten, dat niemand voort aan met zyn
„immense een ander sal mogen besetten op eenige plaat-
„sen, ten sy, dat hy ryke van een ander mans byen,
„die lengte van honderd roeden; op poene, dat die
„gene, die zyn immense een ander te na gestelt heeft,
„gehouden sal zyn op te breken, ende te ruymen, bin-
„nen 24 ure, ende daarenboren verbeuren sal ses
„gulden, het een derde deel voor des Officier, die d'
„executie doen sal, het tweede deel, ten behoeve van
„des geinteresseerden, en 't derde derde deel, ten behoeve
„re van den armen. Ende indien de ruyminge niet en
„geschiede binnens 24 ure, sal men binnens 24 ure

„daerna verbeuren dubbelt. Ende indien hy daar
„na blyft in gebrake, sal den Officier van de plaatse
„geauthoriseert zyn, gelyk hij geauthoriseert word
„by desen, deselue immer op te breken, ende te buen,
„genter plaatse daar niemand en is by geinteresfeert,
„ofte verhindert, al tot kosten van den gebrekigen.

VII. Dat niemand eenige nieuwe byestede tenrel,
„de, of aan eenige hegge sal mogen settew, ofte ma-
„ken, ofte sal een ander moeten myken, te meten,
„op de heyde ende op berglanden, de lengte van hon-
„derd vijftig roeden, ende in de kley ryfensrentig zoe,
„dens, ten ware by consent van den genen, die daer
„by geinteresfeert soude mogen zyn."

Dit gaf aanleiding tot het volgende „Appointement".
Op de Requête van Wouter Aartse, moorende tot
Soest, is geappoinoteert. De Gedeputeerden van d'sta-
ten's Lands van Utrecht, gelet op den inhoud desen,
mitsgaders op de attestatiën en verklaringen, dien
aangaande gepasfeert, soo by die van den Gilde, als
andere oude en welervarene byeluyden; daar beneff.
Jens gehoort het rapport van Staar Ed. Rog. Gecommitt
teerden hierop gedaan, interpreterende het I. en
VII. articulen van Staar Ed. Rog. Ordonnantie, voeren
de de byeluyden, ende het besetten van hare immen
ende byen, gearresteert den 8 April 1614, verstaan enver,
klaren by desen, dat onder de berglanden, in't voor
schrevens VII. Artikkel vermelt, niet begrepen, nog behooren,
de syn de landen, die met de ploeg omgeruert en mit
boekwyt besaoyt, en alsulks als bouwlanden gecul-
tireert worden; ende volgens dien over de soodanige
nopende het besetten ende wrycken, het voor schrevene
eerste Artikkel plaatse heeft, te weten, dat sy malkan,
deren aldaar moeten myken de lengte van honderd
roeden; ordonneerende allen een yglyk, soo byeluyden
als anderen, die haer geneerden mit byen en immente
settew, ofte andersints deser soude mogen aangaan, ende
geinsinuert sal worden, henlieden hierna te reguleeren.
Gedaante Utrecht den 12 Septemb. 1637. Onderstont, ter
Ordonnantialsborch, onderteekent, Ant. van Hiltew."

Meerdere bijzonderheden, aangaande dezen tak van

r. Be
schrif
bl. 70
schr.
enz. v
1035

cultuur in de Gemeente Soest, zijn mij niet bekend, doch meer dan waarschijnlijk zijn er ten allen tijde bijenstallen geweest, en werden er ook jaar aan jaar, van elders, korven met bijen tijdelijk naar toe gebracht. Ik heb ten minste, sedert 1067, op verschillende plaatsen bijenstallen en bijenkorven gezien, bij boerderijen langs het Voetpad en den Brink, in het Kort-Dind, in de Birket en Ijfelt, te Soesterberg, in de heide tuschen Soesterberg en Soest, op Stees, in het Veen, en Achter den Engh. En even zoo zal het nog wel zijn, en zal het blijven, zoolang aldaar de beekwater en de heide bloeien, en honig en was, als handel, artikelen, begeerd worden.

6. Ganzen.

In Art. 13 van de meermalen aangehaalde „Uscantien ofte Costumen van den dorpe van Soest”, lezen wij: „Item dye buyren van Soest hebben gans gheen incomosten van enige goederen ofte landeren, dan hebben alleen enen kaelen brijnek, daer nauwelyc, kens dye gansen dye kost kryghen moeghen.” Daaruit blijkt dat men in 1569, langs den Brink, ganzen hield, zeker ook wel met de bedoeling om ze, gelijk men elders deed, ret te maken en naar de markt te brengen. Te Utrecht is nog een pleintje dat de Ganzenmarkt heet. Doch van deze fokkerij is, al sedert lang, in geheel Soest, geen spoer meer over.

7. Tabak.

v. Bemmel, Ber. Dat de tabaks-bouw oelever in ons vaderland nogal schijf. v. Amersfoort, van beteekenis was, is bekend. Niet alleen in Gelder., bl. 701-720.- Tjd. land en Overijssel, maar ook in Utrecht, en met name sche. voor geschied. rondom Amersfoort, werden tabaks-landen gevonden. In onz. v. Utrecht. 1615 had daar de eerste aankwekking plaats, en in 1636 1035, bl. 523, onz. waren er reeds meer dan 50 planters; in 1670 was dat getal tot 120 geklommen, en in de 18^e eeuw bedroeg het meer dan 200. Daar, en elders, kreeg de teelt van dat nieuwe geslacht een beteekenis, dat de eigenaars van

Groot
boek

het tiendrecht over die gronden, voor hunne inkomsten bezorgd begonnen te worden; want landen, waer noeges rogge, boekweyt, en andere granen op getoeld werden, die tiendplichtig waren, werden nu met tabak beplant, die niet tiendplichtig was. Lyt wendden zich t' dien zake tot de Staten's Lands van Utrecht, welke op hunne Verzoekschriften beschikkingen namen, als uit de volgende drie Stukken blijken zal:

Groot Utr. Plac. Het eerste Stuk is van 31 Mei 1636, en luidt: „Op de boek. II. blg. bls. Requeste van Goosjen van Royen, Rentmeester van de Abdye van St. Pauls binnens Utrecht, aangaande het verpachten van den Abdye tienden, leggende om trent Amerfoort en op het Hoogeland, in welcken blocken kew boekweyt en andere granen woufen, sooo ook de landen werden gepraepareert en gesaaigt mit tabak, versuekerde verklaringe, hoe hy Suppliant dien aan gaande in't kerren en verpachten van de tienden sig sal hebben te reguleren, ende Commissarijsen uyt Staar Ed. Mog. Colligie; is geappoincteert.

„De Gedeputeerden van de Staten's Lands van Utrecht, op den inhoud deser gelet, verstaan en ordonneren by deser, dat den Remonstrant sal eyschen Stondgild van de landen, die volgens den inhoud deser met tabacq besaaigt syn, committerende voorts om de tienden hierinne verhaalt, ten meesten oirbaar en minsten kostens te verpachten, den Heer Deeken Berck, van Riesdorp, met hem Remonstrant.”

Het tweede Stuk is van 7 Juli 1654, en is van den volgenden inhoud: „Op de memorie van Steren de Leeuw, Ontfanger van den Bisdoms Tienden, vertooende hoe dat onder deselver syn leggende in deser gestigte landen, die in plaatse van met rogge, boekweyt en andere granen, alsoo worden gepraepareert ende voor het meerendeel beplant mit tabacq, en indien daarvan geen tiende wierde getoeges, als (onder correctie) hy remonstrant verstand te behoren, sulks soude streeken tot merkelyke schade van haer Ed. Mog. voorsy tienden; dat mede hy remonstrant van goeder hand was bericht, dat in de Provincie van Gelderland, van yder mergens mit tabacq beplant synde, in

↑

↑

"reguard van den tiend betaalt wordt tien gulden,
"ende by Staaw Ed. Mog. annexe Appoinetement,
"van date 31 May 1636. was alhier verstaan, in regard
"van de Abdye van St. Pauls tienden, wyt de landen
"die met tabaeg leggen besaayt, geyscht sal worden
"hontgeld, waaronme hij remonstrant versocht Haar
"Ed. Mog. rekkleringe dien aangaande, om hem in't ker
"ren ende verpachten van de tienden daarna te regu
"leren. Is geappoineteert.

"De Gedeputteerde van de Staten's Lands van
"Utrecht, op den inhoud deser gelet, mitsgaders des
"remonstrants mondeling bericht dienaangaande gehoor
"verstaan, en verklaaren by deser, dat by prorisie op den
"ouden root sal worden betaald vijf gulden van ieder
"mergen voor Haar Ed. Mog. Bisdoms tienden, van de lan
"deryen die met tabaeg worden besaayd."

En eindelyk het derde stuk, van 5 Juli 1695, zegt: "Op
"het gerepresenteerde deser aangaande, is na delibe
"ratio goed geronden, en verstaan, alle de bruyokers der
"landeryen, aan Haar Ed. Mog. tiendpligtig synde, ende
"met tabaeg beroot, te ordonneren; gelyk deselre geor
"donneert worden by deser, aan de kopers, of pachters
"van denselven tiend te betalen de somme van vijf
"guldens per mogen, die sylleden in plaats van den
"voersz. tiend der tabaeg - landen, volgens Haar Ed. Mog.
"Ordonnantie gehouden syn te geren; en dit vooren al
"ees sylleden den tabaeg van 't land sullen mogen te huys
"voeren, op poene van vijf en twintig gulden, ten behoeve
"van het Kinderhuys der Stad Utrecht te verbeuren. On
"derstond: accordeert met de voorschrewe Resolutie;
"en was geteekent: P. Soet v. Winsen."

Rondom Amersfoort heeft de tabaksbouw zich zeer
lang staande gehouden. In het midden van de 19^e
eeuw, was de stad nog aan alle zijden met tabakschuren
en tabakslanden omringd, maar aan het eind van die
eeuw was van dat alles bijna niets meer te zien. Ofwel,
in den boven genoemden noogen tijd, te soest ook al tabak
verbouwd werd, is mij niet met zekerheid gebleken, alacht
ik het in hoge mate waarschijnlijk, omdat de Ront
meester der Abdij van St. Paulus het eerst een Request

Groot
boek.

Indiënde, welke Aldij ook in Soest een uitgebreid tiendrecht bezat. Ik heb daarenboven een schuur in het Kort lind, die nu al sedert lang verdwenen is, en al, tyd op aangezien dat ze wel een tabakschuur zou zijn geweest. Maar zeker is het dat, omstreeks 1656, Piënenburg, landbouwte Soest, op zijn land aan den weg naar de Kleine Melm, eenne groote tabakschuur heeft laten bouwen, en op datzelfde bouwland de tabaksteelt wederom heeft aangerangen. Hetzelfde gebeurde in die dagen elders ook, b.v. op het Landgoed „Landbergen", naly het Huis ter Heide. Maar de wederopplering dier cultuurdurende niet lang. De tabaksbouw werd te Soest al spoedig gestaakt, de nieuwe schuur, waarin eenne woning voor den baas werd gesloten, en, lang voor dat het einde der 19^e eeuw daar was weder afgebroken.

8. Korenmolens.

Groot Utr. Plac. Op 1° Juli 1640, stelden de Staten 's Lands van Utrecht boek II. 751, enz. eenne „Ordonnantie" vast, met betrekking tot „den Impost op 't Gemaal ten platten Lande van Utrecht", welke „geamplieert" werd op 20 Januari 1643, en 21 Januari 1647. Daaraan werd toegevoegd eenne „Lyste", volgens „welke die voorsz. verpakkinge van het Gemaal ten platten Lande sal worden gedaan, gearresteert als vooeren, den 16 July 1640, en gerenoveert, 20 Januari 1643". In die Lijst leest men, onder het hoofd „Eemland", en het opschrift „Soest", de woorden: „Soester Eng, 't Seem, Birekt". Hieruit volgt dat Soest in dat jaar drie korenmolens tijf was.

Van die in het Seem duif ik de standplaats niet bepalen, doch reuvijs naar het 2 à 3 M. hoge bergje, waarover in het artikel „Piënenburg" gesproken wordt.

Die in de Birekt bestaat ook al sedert lang niet meer, doch daarvan was, voor vele jaren, de herinnering toch niet gansch en al uitgesletten. Immers toen werd mij, vlak aan den straatweg van Soest naar Amersfoort, juist op den hoek der grenscheiding tuschen die beide Gemeenten, eenne hoogte aangewezen, als plaats waar

140
+ 560 op
Achterzijde
BLZ 0-41

r. Ste
Ryn.
Utr.
II. b

Journ
Conse
de Le
Werke
Genoo
Nieu
N°.

Nieuwoud. dag. Laterdag, 12 Augustus 1911, 's morgens te ouren, bracht
10 Aug. 1911. bl. 6. Koningin Wilhelmina, met Prinses Julianas, en gezolg,
een bezoek aan den korenmolen "De Windhond", eigendom
van H. H. Smets. Het Prinsesje had reeds vroeger wel een maak
gerond in de draaiende wieken, maar nu wenschte H. H. Gro
ook het interne van den molen te leren kennen. Eerst
werd de beneden verdieping bezichtigt, waar veel koren op,
gestapeld lag, en toen werd de trap beklimmen naar den
eersten zolder. H. H. vermaande Hare Hofdame zich goed vast
te houden aan het touw dat voor trapleuning dient. Nadat
men ook daar alles bezichtigt had, en van den omloop af
een kijkje over den omtrek had genomen, werd het Prinsesje
weder naar beneden gebracht, doch de Koningin klom nog
eene verdieping hoger, waar de grote molenstenen
draaien, dus vlak onder den ass, en liet zich daarvallen uit,
leggen. Bij het afklimmen rekteerde men nog enige oogen,
blitken op den omloop, zeer tot blijdschap van het Prinsesje,
die al gevraagd had: "waar is Roeden nu?" en Haar thans
hoog boren zich zag. Na nog eenig vriendelijk onderhouw met
den molenaar en diens gezin, en nadat de molenaar op
het verzoek van het Prinsesje, den molen nog even had laten

vroeger een molen had gestaan, en misschien is die moegere molenbelt daar nog wel te zien. Welnu, onder de "grote inkomsten" van het klooster Marienhof,

9. Steusenewer, waaraan de Lijst te vinden is in de geschiedenis van dat Ryn. Hist. v. t. gesticht, komt de volgende post voor: "Een meulenhuysken Ettr. Bisdom. , en eenige perceelen lands aldaer, 60(gulden)." Wellicht H. bl. 31. (gr. 8^e) wordt nu hiermede bedoeld, de molen, of een "huysken" bij den molen, waaraan in de Ordonnantie gesproken wordt, en die dan aan dat klooster zou hebben toebehoord.

De molen op den "Soester Eng", bestaat nog. Bij Journaal nr. 260, volgens het "Journaal" van Constantijn Huy, Const. Huygens, gen. de Loon, op 26 October 1602 bekomen dedoon, in de door de "Princesse", nl. de dochter van den Hertog van Henkens h. l. Hist. York, maar sedert 23 October 1670, Gemalin van Geneotsch. te Hw. Prins Willem III, en die, op 27 Mei 1609, met harer Nieuwe Serie. echtgenoot, als Koning en Koningin van Engeland

N^e 16. gekroond zou worden. Deze Heer Huygens Jr., Secretaris van den Prins, was op dien dag, "met de Princesse op de molen, om met mijn venne, 'kijken de clock van Utrecht te sien". Van Soestdijk uit kan wel geen andere molen, die een vrij uitzicht op Utrecht aanbood, bedoeld zijn, dan die op den Engh te Soest. [Zie blz. 140]

7, bracht
gerolg,
igendom
vermaet
H. M.
v. Eerst
oren op,
var den
t. vast
nt. Kadd
top af
nsesje
lom nog
en
illesuit,
ge oogen,
nsesje,
rthans
ind met
in op
d lader

Groot Hw. Plac. Op 12 juli 1609 stelden de Staten 's Lands van Utrecht boek II. 740, 750. een Ordonnantie vast, waarnaar, de Stad en Steden 's Lands van Utrecht, totalen zouden den "Impost op 't Gemaal", doch op 13 Augustus 1700, werd een "Nader ampliatie" daaraan toegevoegd, om "de quade practycken en sinistre toelagen, die geplegt werden tot groot nadel van onse impositien op het Gemaal -- soveel doenlyk voort te komen". Achtelijk b. van dat Stuk leidt: "Dat ten dieneynde aan de Pachters van het Gemaal over de Stad Utrecht, Amersfoort, en de respectieve Vryeden van dien, gepermitteert sal zyn, om met een beidigt persoon op de molens der dorpen rondsom de voorz. Steden staande, midsgaerden ten huysse van alle in- ende opgesetenen, ten platten Lande, tusschen de voorz. Steden en dese nabenoemde dorpen, wonende; alsoye Busnik, -- Soest, Baarn, en Eembrugge, midsgaders de Keerst, te gaan peylen, nisi

dravieren, waarvoor deze met een liere buiging bedankte,
nam het Hooge Gezelschap afscheid, en keerde naar
Soestdijk terug.

vankte,
naar

„teeren", ende onderzoek te doen, of by die molenaars
„meerv koren ontfangen, of elders eenig meel verborgen
gehouden werd, midsgaders eenig brood of meel
verkocht of geslepen werd."

De korenmolen op den Engh, thans meestal „de dw.
de Molen" genoemd, is van steen, en, volgens het jaartal
op de kap, in 1737 gebouwd; hij heet eigenlijk „De
Windhond". Vroegere molens, op diezelfde plaats, waren
rij zeker van hout, en hadden dan den vorm van
een „patrook", waarvan de spiken bijna den grond raakten.

Dat men aan het „molenaar" zijn vroege nog wel
eenige beteekenis hechtte, zou men opmaken uit het
opgeschreft op eenen zaak in de Hervormde Kerk, die
echter niet meer op de oorspronkelijke plaats ligt; zij
draagt het nummer 143, en daaronder zijn uitgehakt
drie hazewind-honden, twee naast elkaander en een
er onder, alsmede dit inschrift: „Willem Smits,
Molenaar van Soest anno 1709."

Pan dezen Willem Smits zal wel een nabestaande
zijn de W. Smits, die op 2 Mei 1610, en 26 Februari
1611, als secretaris van Soest fungede, bij gelegen-
heid dat de Stad Amersfoort, binnens Amersfoort,
de drie boerderijen in de Birekt verkocht, die vroeger
aan het klooster Marienhof hadden behoord, en die
tren gekocht werden door den Heer Mauritz Drey-
er, wonende op „De Stoaiberg" bij Amersfoort. Is deze
geseling juist, dan teekent het eenigermate den tijd
waarin het gebeunde, dat bedoelde Secretaris in de koop-
acte den naam des koopers schrijft, „Mauritius Dreyer",
en later, aan den voet van diezelfde Acte, verklaart dat
die spelling „abuys" is, endat het moet zijn „Mauritz Dreyer".

In 1647 was eigenaar van dezen molen, Willem Smits,
zeker ook nog uit hetzelfde geslacht. Deze was toen een
man in den opgang des levens, Lid van den gemeenteraad,
en Diaken bij de Hervormde gemeente. Hij overleed op 23
Januari 1667. Zijn oudste zoon, J. W. Smits volgde
hem op in het bezit van den molen, en van het bedrijf, met
het daartijds behorende molenaars-huis, bouwland, en bosch.

In het jaar 1652 kreeg „De Windhond" mede-een mede-
dingen, want toen werd door zeker een Wester,

Groot
boek

Groot

uit Utrecht, een tweede steenen korenmolen gebouwd, die door hem „De Hilt" genoemd werd, maar die in den volksmond den naam van „De Nieuwe Molen" kreeg, en behield. Deze molen, met de woning voor den molenaar en zijn gezin in de benedenste verdieping, werd gebouwd onder aan den Engh, vlak aan den straatweg naar Amersfoort, ter plaatsoor waar de straatweg naar Soesterberg begint. De eerste eigenaar verhuurde, of verkocht, deze nieuwe molen al spoedig aan Ernst Friedrich Schoppenhauer, vroeger onder-officier bij ons leger in West-Indië. Deze gaf zich wel veel moeite om de zaak tot blos te brengen, begon zelfs bij windstilte met stoom te werken, maar erg aanmoedigend was de uitkomst toch niet. In 10.. zocht, en verkreeg hij, een benoeming tot Brierengaard te Soest, en zijn zoon Johan Schoppenhauer volgde hem als molenaar op. Maar ook deze vertrok in 109. naar elders, en na dien tijd werd de molen verwoond, en het bedrijf uitgesefend, door verschillende personen.

g. Bakkers.

Groot Utr. Plac. Reeds waren, op 12 Januari 1577, bij „Placaat van boek. II. bl. 629. v den Stadhouders, Praesident en Raden 's Konings „in den Store van Utrecht", aangescreven „verscheyde Middelen en Impositien door de Staten van denselven Lande opgestelt", en was daarin, onder meer, bepaald, dat men als belasting betalen moest: „op elcke mud" „de Weyts, dat in het land van Utrecht gemaaulen „wort, tree stuyvers; van Rogge en Boeckwreyt, het mud, een stuyver; Garst en Rout, het mud tree stuyvers; Havens, het mud een halre stuyver". Het schijnt dat men, vele jaren later, tot de ontdekking kwam, van bedriegerijen, waaraan bakkers langs de rivier de Eem zich schuldig maakten, ten nadeele der Pachters van den Impost op het Gemaal, en alzoo tot schade ook van de Generale Middelen der Provincie. Immers, dit is op te maken uit het volgende stuk:

Groot Utr. Plac. „Op de Requeste van de Bakkers en de Pachters van

book

toek. II. jhd. , het Gemaal over Amersfoort, en de Vryheyd van dien,
 „ is geappoineteert. De Staten van den Lande van Utrecht,
 „ gesien hebbende hot advise van de Heeren Gecommitteen,
 „ den ter Kamere van Finantie, interdicieren, by prorsie,
 „ den backer aan de Eembrugge, en allen anderen
 „ langs de riviere de Eem, tot aan Amersfoort, eenig
 „ brood of meel te backen, om te verkopen, op poene
 „ van het verbreken van de ovens, ende eens boete van
 „ tree hondert gulden; en permitteren de Supplian,
 „ ten dit Appoinctement aan de geenen, die daar
 „ mogten woonen, te doen insinueren, en't selre te
 „ doen drucken, om op de voersz. plaatsen te worden
 „ geaffigeert. Gedaant' Utrecht desen 6 Augusti
 „ 1709. Under stond : ter Ordonnantie als boren.
 „ Was geteekent, P. Doet van Wijnsen."

In verband met het borenstaande, volgt hier nog
 het verhaal van den hoogbejaarden landbouwer Sal-
 bert Ruyer, mij gedaan omstreeks het jaar 1702.
 Hij was geboren, en opgevoed, op de boerderij genaamd
 Brachtwijk, over de Eem, dus onder Hoogland, maar
 vlak tegenover de Kleine Melm. In de nabijheid zijn
 woning stond, in zijn jeugd, een korenmolen, die la-
 ter wel afgebroken is, maar de weg naar die plaats
 toe, thans weiland, heet nog altijd „de molenweg.“
 In die dagen dan woonde in het huis, genaamd „de
 Kleine Melm“, een gezin, waarvan het hoofd gewoon-
 lijk Dirk Bakker genoemd werd, naargelyk bedrijf, maar
 die eigenlijk Dirk Timmer heette. Deze bakker liet zijn
 koren malen, of kocht zijn meel, op den Hooglandse
 molen, bakte in zijn eigen huis brood daarvan, en ver-
 kocht dat aan voorbijvarende schippers, die het mede-
 namen, misschien ook wel naar Amersfoort, maar stellig
 het meest naar Amsterdam. Daar was de Belasting op
 het Gemaal zeker veel hoger dan te Hoogland of te Soest,
 zoodat die schippers, op deze wijze, hun eigen gezin, en
 misschien ook wel de gezinnen van vele anderen in de
 hoofdstad, zeer bestoedden, maar tot schade van
 Amsterdam. De bakker is echter door deze handel
 niet rijk geworden; hij kon slechts met hulp van de
 Diaconie zijn leverseind bereiken. Dat hij op de kleine

Coste

sante

Hett

inde

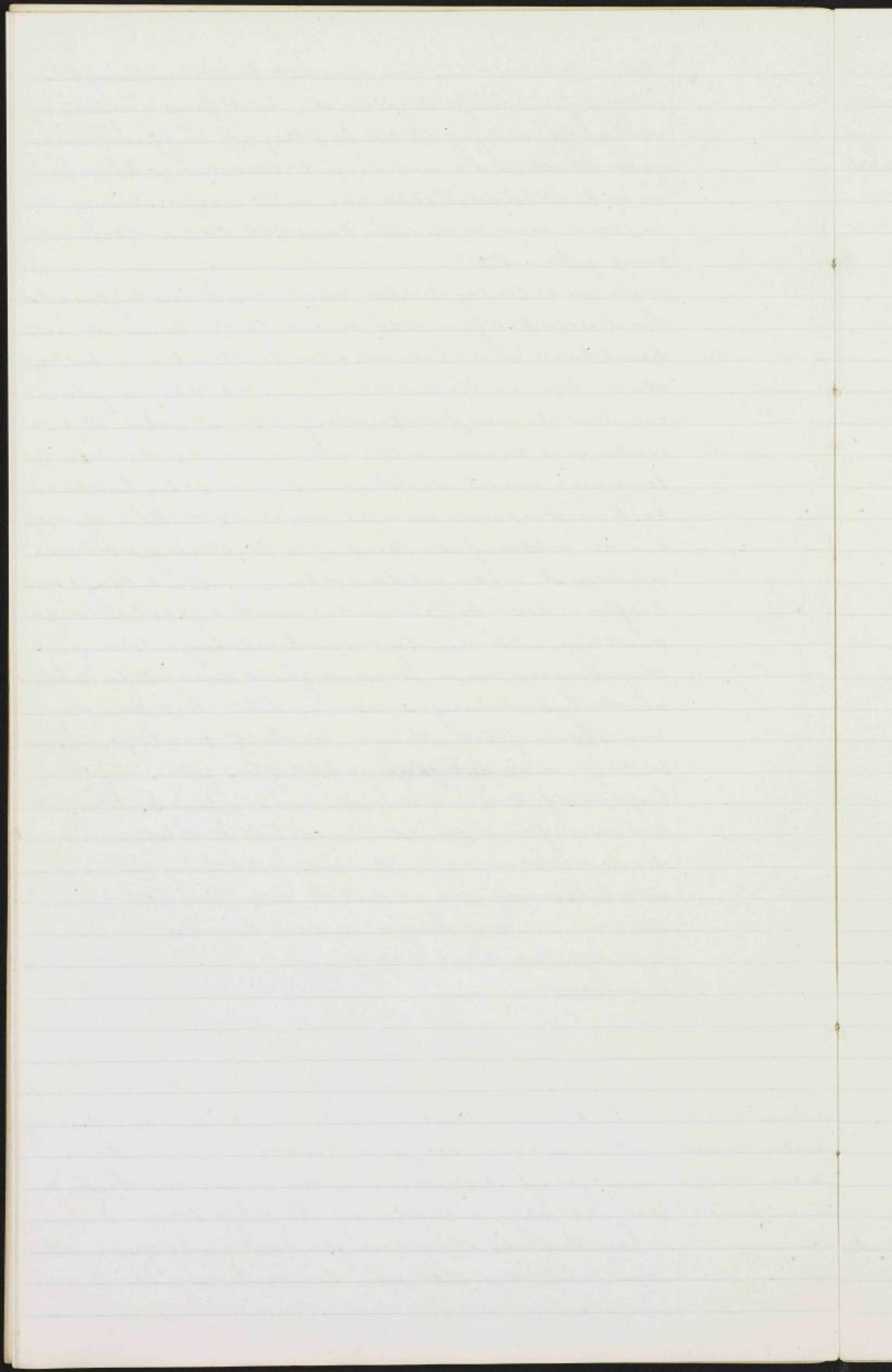
Melm geroond had, en daar het bakkers-bedrijf had uitgeoefend, heeft de man mij, niet lang na 1847, zelf verhaald; ook zag ik de baktrog nog in zijn woning op de Bunt, doch nu dienst doende als kleerkast; en op de Kleine Melm was, en is misschien nog, de bakkers-oren, maar die toest tot andersdoeleinden werd gebruikt.

In de rekening der Commissie van Weldadigheid te Soest, over het jaar 1818, welkete vinden is in het Grootboek dier Commissie, leest men, in het hoofdstuk „Wijn en Verkrikking”, dat het brood geleren is „door de vier bakkers d'ezel Gemeente.” Het is echter niet waarschijnlijk, dat, al waren er toen ter tijd lang niet zoveel als thans, er maar vier bakkers in heel Soest waren; men zal wellicht de kleintjes, of hen die achteraf, op Stees, ofte Soesterberg, woonden, maar niet mede geteld hebben; en alleen langs den hoofdweg door de gemeente, kan het aantal juist geweest zijn. Na dien tijd is de bevolking echter zeer toegenomen, en in evenredigheid daarmee is het aantal bakkerijen vermeerderd. Het Adresboek van Amersfoort, Haarlem, en Soest, over 1891, noemt er 28 op, en na dat jaar is dit cijfer zeker nog veel hoger. Zelfs kom er een, in 1888, die zich banketbakker en confiseur noemde, namelijk Dr. Schuppenhauer, die het echter, naar ik meen, niet lang volhield; en iets later nog een ander, St. van Thienen, opgerold door van Angeren, doch deze beiden waren eigenlijk broodbakkers, die zich ook banketbakkers noemden.

10. Veensterij.

Costumieren II. Wij beginnen dit onderwerp, met de mededeeling samenvankost. van een artikel uit, dye Usantien ofte costumen (Het laaste stuk, ende gelegenheyden van den dorpe van Soest, van in den bundel), den jare 1569, en luidende als volgt:

„12. Voorts is alhyer een ganse schamele gemeente van volek, dye dat moestendel hoev broet myt, hoevhanden moetew winnen, ende al ruel op gheuyerde

„goeden sitten of te moenen, ende moet hem dagelijc gemaen mijtten turff, dye one dye graet, ende dys ander dye bringet den turff daage lix te markt soe binnen den stat van Amersfoort, als binnen Utrecht myt cleyne dragent ges.”

En om nu, wat er volgen zul, goed te verstaan, mocht men daarbij ook op, dat er, in art. 14 van hetzelfde Stuk, gesproken wordt van „een ghemeente genaempt den Steyberch, mijtten heet relden daerom ligende”, waaruit schijnt te blijken, dat op de heide ook plaatden waren, hier „heetrelden” genoemd, waar plagen gestoken werden om te branden, die daarom ook wel „brandplaggen” geheeten werden. Op lagere, nog min of meer eenachtige plekken in de heide, werden zoden uitgestoken en te droegen gezet, om in den daauw op volgenden winter als brandstof te dienen. In de buurt van Emiks-hoere, dus eigenlijk reeds onder Zeist, geschieelt dit waarschijnlijk nu nog, en worden hoopen van die „Doldersche turf”, gelijk ze wel eens spottend genoemd wordt, publiek gereild.

Met de „turff” echter, in art. 12 genoemd, wordt bedoeld de turf uit het Soester-Veen. Dat Veen was eens van meer beteekenis dan thans. Daar werd het reed gedeeltelijk uit het water opgebaggen, gedeeltelijk met de spade uitgestoken, in grote bakhoeveelheden uitgespruid, later plat getreden, met de spade eerst aan reepen en daarna aan blokjes gesneden, na genoegzaam ingedroogd te zijn op kleine hooijes, en later op grotere hooien, opgestapeld, om eindelijk verkocht, of naar de schuur gereden te worden. Dat was dus werkelijk baggerturf, baggelaar, sporturf, wel niet in alle hoeken van dat Veen even deugzaam, maar toch over het geheel goed.

Dat Soester-Veen is, in dezen hoek der Provincie Utrecht, waarschijnlijk nog een overgebleven deel van de veel uitgebreider Veenstreek, die zich vele tot aan de Vecht uitstrekte, ten minste met de rivieren bij Pijnenburg, den Dolder, Maartensdijk, Westbroek, en

Fyds
eng.
1940

Mat
Anor
199.

Groot
boek

Blauwkapel, in verband stond. Dit is af te leiden tydschriften uit de „Informatie voor die genen, die van mijns enz. van Utrecht, genadigen heeren wegen van Utrecht ende den 10de. 272 - 275. „driien Staten van den lande gedeputeert zullen worden, in den Hage by den Hochgeboren Raedt „van Bourgoingien etc. reuerende van de Keenen.“ Dit Stuk beratte de berijzen, dat deze Keenen niet van Holland maar aan Utrecht behoorden; daarin leest men:

„In den eersten, ---

„Item, daer waren ontrent XII jaeren, als in den jaere 1228 heeft eenen geheten Berwaldus Santwardus der Kercken van Utrecht gegeven, een goet, geheten Stege, mit den dorpe ende goedewaerd daer aen gelegen, daer boren aen die voornreinen streekende sijn, mit veel ackeren, weijden, bosgagien, watergangen ende gebruijckinge.“

In diezelfde „Informatie“ leest men verder: „Ende op dat die voorn. heeren van Sint Jan huere voorsz. goeden te beter gebruijckene, ende die tuff daer in gedolven, daer wt reuren mochten, soo heeft Bisshop Otto van Utrecht, int jaer ons heerenduy. zent trec hondert ende XXXX, (1239), denselven heeren van Sint Jan vergunt, ende gegeven, dat sij maeken mochten, eenen watergang in de Keenen, naest gelegen heuren bosche geheten die Tuens, endat sij dese lve watergang leijden mochten bij Soest, boren ende benoden, daer hem des van noede docht tot in die Eem.“

Matthaeus, Rerus Blijkers een Extract uit het Leenregister der Ab. Graaf. Scriptorij van St. Paulus, van 1253, waren „die van Lochorst“ 199.

beleend met, die thienden op het reest, dat gelegen is aan de Westzyde van der Eme ende Goylant, lajchen Baerne ende Thomas Thienden van Cattenbroeck..

„Voert dat gerecht van Loest, ende van Heese, ---, ende van Oerheese tot aan de grote Meeren.“

Dit Soester-Leen was dus reeds in 1253 tiendplichtig, en alle wettelyke voorschriften van den Bisshop, Groot Utr. Plac. en, van 1577 af, van den Stadhouders, Raden en Staten boek 629, 630, der Provincie, golden ook voor deze Gemeente Loo, onder anderen het Plaecaat van 12 Januari 1577, waarin

Groot
boek

Groot
boek

Groot
boek

„Den Stadhouders, President, ende Raaden's Konings
t' Utrecht" bepaalden, dat van nu voortaan aan
imposten zou worden betaald:

„Item, uyt alle Soester ende Baarnse Veenen,
elke schouw swart, ander halve stuynen.

„Item, elke schouw grauw, een blanck.

„Item, van alle andere schouwrenturfs, die binnen
gesleeten worden, sal men scoreel tot impost
genuew, als te excys."

Groot Utr. Plac. 16 juni 1500 bepaalt de Rijns van Oranje, als
boek. II. 026,027 Stadhouders, dat in Eemland, de „Impost op den turf"
„in den Lande van Utrecht gedolven, ende aldaar ge-
consumert of weggevoest", zal worden betaald aan
„Gysbert Lambertse, Schout in den Oostveen."

In verband nu met het bovenvermelde gebruik
van brandplaggen, verdient het opmerking hoe
de belangen van den Pachter van den Impost op de
Turf, bepaaldelijk te Soest, bevoord werden door

Groot Utr. Plac. de volgende bepaling:

boek. II. 043. „Op de Requeste van de gemeene Opgesetenen
van Soest, is geappoinoteert. De Gedeputeerden
van de Staten's Lands van Utrecht, gesien het
adris van de Steeren Gecommitteenden ter Kamere
van Finantie, verstaan, dat de Supplianten van yder
roeder plaggen, die sylleden branden, aan den Pach-
ter in den tyd van den Impost van den Turf, over het
District van Soest, sullen betalen anderhalve stuyn-
ver, ende van yder roeder, dat buiten het District
vervoert word, ryftien stuyners; en permitteeren de
selve dit Haar Ed. Mog. Appointement te mogen
latendrukken, publiceeren, en affigeeren. Gedoen
t' Utrecht, den 2 July 1709. Lager stont, ter Ordin-
nantie als boven. En was geteekent, P. Voet van
Winsen."

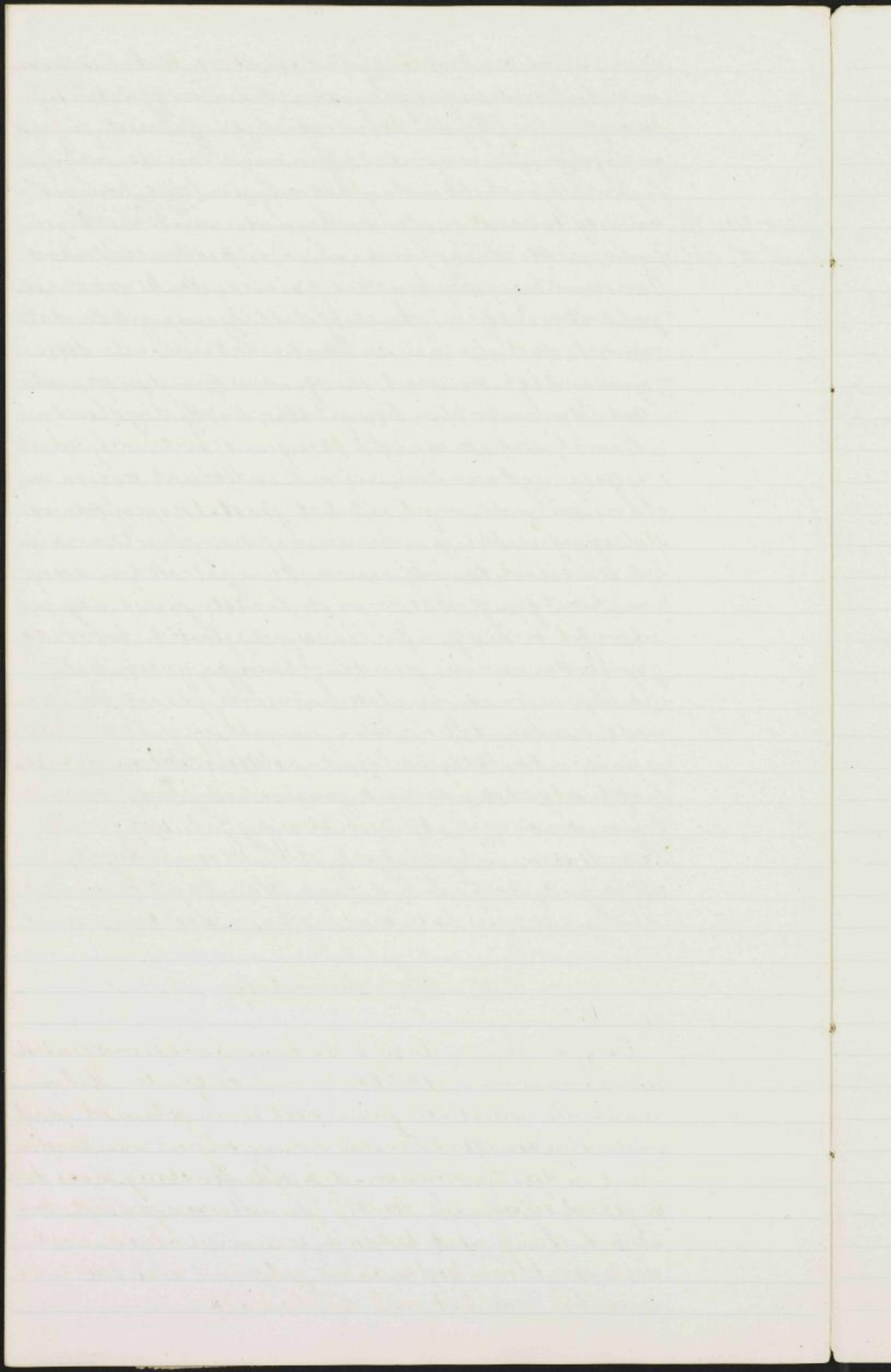
Groot Utr. Plac. Daar en tegen werden de belangen der „Kalkbrand-
ders op de Riviere de Eem", wederom bevoord ten
koste van „den Pachter van den Turf", door een
Appointement der Staten van den Lande van Utrecht,
van 23 December 1721, bepalende dat die Kalkbranders,
voorloopig voor den tyd van een jaar, ingaande 12 Januari,

Groot
boek

1722, voor iedere stoking, in plaats van twintig guldens, slechts tien guldens zouden behoeven te betalen. Tot gehele "Appointement", betreffende deze zaak, zal bij het onderwerp, Kalkbrandeijen worden medegedeeld.

Eindelijk dient ook nog het volgende "Appointement" Groot Utr. Hooi vermeld te worden: "Op de Requeste van P. van Wierin, boek II. ohe gen, en H. Bosch, cum sociis, respective Pachters van den Impost op den Turf, over de Stad en Lande van Utrecht en Amersfoort, is geappoinoteert. De Gedeputeerden van de Staten's Lands van Utrecht, gesien het advis van de Steenen Gecommittieerd'en ter Kanarie van Finantie, verstaan, dat de voerlieden, derwelke turf met wagens, karren, of ander rytuig uit de Veenen voeren, t'elken reyse gehouden sullen zyn, in het eerste Dorp, of Gehuchte, daars sy sullen aankomen, of doaryden, aan den collecteur aldaar, aan te brengen, de quantiteyt van den turf, die sy geladen hebben, daaran een briefje te ontfangen, en den Impost te betalen, op reueurte van den turf, en ryftig guldens daar en boren; onde permitteren de Supplianten't selve te laten drucken, publiceeren, en affigeeren, daas en soe sulks behoort. Gedaaen t'Utrecht den 12 Febr. 1723. Onderstant, ter Ordonnantie als boren, was geteekent, G. Voet van Winsen."

Loo is dan waarschijnlyk reeds voor het jaar 1228, maar stellig voor 1239, in het Soestw. een turf gemaakt, wel een bewijs dat de omvang van dat veen eenmaal zeer groot was, veel groter dan wat thans nog het veen heet. Velen hebben in den loop des tijds al een lieden, eigenaars en arbeiders, daarmede het brood gewonnen, en daarom schijnt mij de voorstelling, in de "Costumen en Usanties van Soest", van die "schamele gemeente van volck, dye dat meestendeel hoer broet myt hoer handen moeten winnen, ende al ruel op gheuyde goederen sitten ofte moenen", wel wat te donker gekleurd. Lekker, de arbeiders hadden het niet te breed, doch in de gezinnen der eigenaars van die veen, was dit waarschijnlyk wel niet het geral. Immers achter den Engh, en om het tegenwoordige veen,

heen; nauwde buitenzijde van Soes, bestaan nu nog enkele oude woningen, waaronder er zijn die blijkbaar wel eer flinke boerderijen zijn geweest, en hoogstwaarschijnlijk eens aan eigenaars van de nabijgelegen renten hebben toebehoord, zoals de huizen die nu nog bekend zijn onder de namen, ^{De Pijp, Koper} Dorresteyn, De Lappedoos, Enghendaal, Rouwhoorn, en De Kooi, (rendenkooi). De bouwers, en vroegste bewoners, van zulke boerderijen, genoten stellig een zekere mate van welvaart. Op hen, en hunne arbeiders doelde waarschijnlijk de voorstelling, „dye ene dye gracet, ende dye ander dye bringet den turf dagelijc te markt." Dat „te markt" brengen, is echter al sedert vele jaren gedaan. Amersfoort en Utrecht worden van elders voorzien, want ook het grootste deel, maar uit stellig gedurende eeuwen, maar hoogstwaarschijnlijk wel sedert twaalf eeuwen, turf getrokken werd, raakt uitgeput. Wat er in de laatste jaren nog gesmaakt werd, diende voor eigen gebruik, en voor de gemeentenaren die geen landbouwers waren. Doch ook dit liep meer en meer ten einde; hier en daar werd al reeds veenland tot weiland gemaakt, en werd er over gesproken om het geheel in te polderen. Dit nu is in den laatsten tijd tot zekerheid gevorderd. De plannen van den gemeenteraad zijn, bij Besluit van 9 Juli 1907 door den Pro. Staton, en bij Koninkl. Besluit van 30 Aug. 1907 N° 70, goedgekeurd, en het Pro. Blad N° 05 berat het Reglement voor het Waterschap „Soesterveen."

11. Kalkbranderij.

Er zijn vroeger langs de Lem Kalkovens geweest, maar van er een nog bestaat, aan de Grote Melm, maar die sedert vele jaren niet meer gebruikt wordt, en deels in vervall is. Ook was er, volgens oude kaarten, een aan den Baarnschen-dijk, ofdo Lembrug, maar die is geheel verdwenen. Stellig zijn er meer geweest, doch hoever is mij niet bekend, evenmin als ik weet welk soort van kalk daar gebrand werd, doch vermoedelijk was het wel schelpkalk.

Groot
boek

Groot
boek

Dat die taak van rijkerheid eenmaal nog al van eenige beteekenis was, laat zich opmaken uit verschillende besluiten der Geestelijke Overheid, die hier volgen zullen. Stadden de Staten's Lands van Utrecht, bij „Appointement” van 28 December 1713, „gerenoveert” 23 December 1721, bepaald, dat de kalkbranders op de Rivier de Eem, voor iedere stoking aan den „Pachter van den Turf” zouden betalen twintig gulden, dit werd later gemijzigd, zooals uit het volgende Besluit blijkt:

Groot Utr. Pla.
boek. II. 043.

„Op de Requeste van de Kalkbranders op de ri., riere de Eem, is geappointeert. De Staten van den Lande van Utrecht, gesien het advis van de Steeren Gecommitteerden ter Kamer van Finantie, verstaan, dat de Supplianten, by prorisie, voor den tyd van een jaar, ingaande den 12 Januar. 1722, in plaats van voor yder stoking te betalen twintig guldens, sullen mogen volstaan, met te betaan, lantien guldens, sullende het selre by de condition, van verpachting werden opgelesen. Gedant' Utrecht den 23 Decemb. 1721. Ter Ordonnantie, als boven, G. Soet van Winsjen.”

„Hetselre is met deselre woorden, ook by prorisie voor een jaar, geacordieert gerreest aan Mr. Tharina Moyaart, Wed. Spiegel, Hendrick van Serevus, en Evert en Hendrick Rypse Stuyvers, berg, Kalkbranders op de Riviere de Eem, tus, Jchan Amersfoort ende Eembrugge, in dato den 20 Decemb. 1713, gelyk wy reets in het opschrift te kennen geveren hebben.”

En dan verder ook nog dit:

Groot Utr. Pla.
boek. II. 050.

„Op de Requeste van Hendrik van Lervender, en Cornelis Spiegel, Kalkbranders op de Riviere de Eem, is geappointeert. De Staten van den Lande van Utrecht, gesien het advis van de Steeren Gecommitteerden ter Kamer van Finantie, verstaan, dat den aankomende Pachter van den Impost op de Kalk en Steen over de geheele Provincie, sal gehouden wesen, den voorsy. Impost over het District van Amersfoort ende Eemland, te laten ende over te doen aan de Supplian,

Feger

Kerec

XXII.

nd.

Moor

i. r.

P. P.
Temp

"ten, voor soodanigen sommen, als daar voor in den
 "voorleden jaare is betaalt; endes dat die geene, die
 "eenige kalk van de voorsz. ovens op de Eem sal mil,
 "lens halen, of laden, om deselre in eenig anderdis,
 "trict van deze Provincie verroeren, ofte gebruiken,
 "mede sal gehouden wesen aan den Pachter, met een
 "certificatie vanden brander, des nood, met eede te
 "steekew, te doen blykew, dat de voorz. kalk effectieve,
 "lyk op de Eem gebrand, ende geene andere daar
 "onder gemengt is, alles by provisie voor den tyd van
 "een jaare. Ende verstaue staar Ed. Mog. dat het selre
 "op de verpachtinge sal worden opgelesen. Gedaan
 "t' Utrecht den 11 Januarij 1725. Onder stont, ten
 "Ordonnantie als boven, ende was geteekent, G.
 "Toet van Rinsen."

12. Glasblazerij.

Tegenst. Staat d. Op de plaat: „De Stad Amersfoort, langs de Rij,
 Vereen. Nederland, riet de Eem tegien," in het werk: „Tegenwoordige Staat
 XXII. bl. 1, en 2h3., der Vereenigde Nederlanden," komt voor het gebouw
 v.d. Aa, Aardijksp. ene en Glasblazerij, en de tekening voor die plaat is,
 woorden b.v. Nederl. blykens het onderschrift, door J. de Beyer, in 1751, ad
 i.s. IJfelt. Hierum gemaakt; hieruit blijkt dus, dat die Glasbla-
 zerij reeds voor 1751 bestond. Lij is echter ten jare
 1830 afgebroken, maar in den volksmond heet de plaats
 waar ze stond, nog altijd „de Glashut".

P. Pijpers, Eeuw. De Steen Pieter Pijpers, dichter van „Eemlands Tempé",
 Tempé. I. bl. 40. heeft ten jare 1803, op zyne wandeling van Puttenburg,
 bij Amersfoort, over IJfelt naar Soest, enz, die fabriek
 in dat dichtwerk, op zyne wijze, met de volgende
 woorden verheerlijkt:

Ethna! heft ge, uit smookend puin,
 Spottend met vernield arduin,
 Trots op nooit te tellen jaaren,
 Ginds, uit kabbelende baaren,
 Uwe hemelhooge kruin?
 Is Vulkaan met zyne reuzen,
 Dwart berookt in 't yzerkneuzen,
 Ginds gehuisrest onde de aard?